

Hanne Fredrikke Bjørnstad

Valgdeltakelse blant personer med utviklingshemming

Bacheloroppgave i Vernepleierutdanningen

Veileder: Patrick Stefan Kermit

Juni 2019

Hanne Fredrikke Bjørnstad

Valgdeltakelse blant personer med utviklingshemming

Bacheloroppgave i Vernepleierutdanningen
Veileder: Patrick Stefan Kermit
Juni 2019

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for medisin og helsevitenskap
Institutt for psykisk helse

Abstract

This Bachelor's Thesis is the result of studies of international literature who mentions voter turnout among people with developmental disabilities. In the respective chapters, the reader will find more detailed information about each paragraph of the work. The theory used as background in the thesis is theory acquired through the study in general and this task in particular. It has been a priority that chapter 2 on the background sheds light on what we know about the theme, and that the reader is made aware of in what light I see my findings.

The method chapter contains description and justification for my methodological choices. The hope is that the reader experiences the methodical part as honest and transparent.

Results and analysis address the findings that were made and are the result of the literature study. Main findings in this work are categorized by factors that seemed to have something to say about participation in elections or not.

Some of the findings point negatively to participation in political elections for people with developmental disabilities, and state what I thought I knew; People with developmental disabilities participate to a small extent in political elections. Nevertheless, there are factors that seem to have a positive effect on the population group's turnout. Among other things, I can mention mock elections, autonomy support and the experience that politics is something that concerns everyone and that is important.

In the discussion, I let both the social educator and the political scientist shine through, but an essential point is to discuss the question academically and based on the findings that have been made in the work with included literature. A surprising question that emerged in the discussion is whether the low participation among people with developmental disabilities is something we are the ones to blame on. Is that us lacking?

In the end, the discussion and the conclusion contains more new questions than answers to the original question. Maybe as expected.

It is as usual difficult to conclude in a thesis like this, but an obvious conclusion is that there is a need for Norwegian research on the topic if we are to strengthen the people who live in Norway and their political rights.

Sammendrag

Denne bacheloroppgaven er resultatet av studier av internasjonal litteratur som omtaler valgdeltakelse blant personer med psykisk utviklingshemming. I de respektive kapitlene vil leseren finne mer utdypende informasjon om hvert ledd i arbeidet.

Teorien som er anvendt som bakgrunn i oppgaven er teori ervervet gjennom vernepleierstudiet generelt og hentet frem for denne oppgaven spesielt. Det har vært en prioritet at kapittel 2 om bakgrunn i størst mulig grad belyser det vi vet om tematikken og at leseren blir gjort oppmerksom på hvilket lys jeg ser mine funn i.

Metodekapittelet inneholder beskrivelse og begrunnelse for mine metodiske valg. Håpet er at leseren opplever den metodiske delen som ærlig og transparent.

Resultat og analyse tar for seg de funnene som ble gjort, og er resultatet av litteraturstudiet. Hovedfunn i dette arbeidet er kategorisert etter faktorer som virket å ha noe å si for deltakelse ved valg eller ikke. Noen av funnene peker i negativ retning hva gjelder deltakelse i politiske valg for personer med utviklingshemming, og fastslår det jeg mente at jeg visste; personer med utviklingshemming deltar i liten grad i politiske valg. Likevel finnes det faktorer som virker å påvirke befolkningsgruppens valgdeltakelse positivt. Blant annet kan jeg nevne prøvevalg, autonomistøtte og opplevelsen av at politikk er noe som angår alle og det er viktig.

I diskusjonen lar jeg både vernepleieren og statsviteren få skinne litt igjennom, men et essensielt poeng er å diskutere spørsmålet faglig og ut fra de funn som er gjort i arbeidet med inkludert litteratur. Et overraskende spørsmål som dukket opp i diskusjonen er hvorvidt den lave deltakelsen blant personer med utviklingshemming er noe vi vernepleiere må ta på vår egen kappe. Er det oss det skorter på?

Diskusjonen inneholder avslutningsvis flere nye spørsmål enn svar på det opprinnelige spørsmålet. Kanskje som forventet. Det er som vanlig vanskelig å konkludere spesifikt i en slik oppgave, men en åpenbar konklusjon er at det er behov for norsk forskning på tema dersom vi skal styrke personene som bor i Norge sine politiske rettigheter.

Innholdsfortegnelse

Abstract	1
Sammendrag	2
1.0 Innledning.....	4
1.1 <i>Problemstilling</i>	5
2.0 Bakgrunn	5
2.1 <i>Norsk lovverk</i>	6
2.2 <i>Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD).....</i>	6
2.3 <i>Personer med utviklingshemming som minoritet</i>	8
2.4 <i>Deltakelse og likestilling.....</i>	8
3.0 Metode	9
3.1 <i>Søkestrategi.....</i>	9
3.2 <i>Inklusjonskriterier</i>	10
3.3 <i>Kildekritikk.....</i>	10
3.4 <i>Litteraturmatrise</i>	11
4.0 Resultat og analyse	14
4.1 <i>Presentasjon av utvalgte artikler</i>	15
4.2 <i>Politisk interesse og engasjement</i>	16
4.3 <i>Boform og autonomistøtte.....</i>	17
4.4 <i>Forberedelser og praktisk gjennomføring av stemmegivning</i>	18
5.0 Diskusjon.....	19
Mangel på norsk forskning	19
Valgdeltakelse som mål i seg selv?	20
Tankekors.....	21
Tiltak med gode erfaringer.....	22
Et spørsmål om tid?	23
6.0 Konklusjon.....	24
7.0 Referanser	26
Litteraturstudie.....	26
Ressurser fra ulike kilder på nett	26
Lovverk	27
Pensumlitteratur	28
Vedlegg	29

1.0 Innledning

Ved Stortingsvalget i 2017 var jeg tilsatt ved en kommunal bolig som yter helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming. Jeg opplevde egen, og for så vidt kollegaers, kunnskap om tema som mangelfull. I tillegg opplevde jeg det som pinlig å spørre, og jeg visste heller ikke hvor jeg kunne henvende meg. Jeg har siden da tenkt at dette er et interessant tema å utforske i min bacheloroppgave på vernepleierstudiet.

Målet med denne oppgaven er å finne og analysere litteratur som belyser spørsmålet i problemstillingen. I tillegg vil det være interessant å identifisere hvilke faktorer som virker å bidra til at personer med utviklingshemming deltar ved politiske valg eller ikke. Jeg ønsker å sitte igjen, ikke bare med en bacheloroppgave, men reell ny kunnskap og forståelse for egen del og eget virke som vernepleier.

Arbeidet med oppgaven har vært spennende, lærerikt og krevende. Arbeidet har bydd på gode erfaringer og viktige utfordringer. Ved å formulere seg unøyaktig kan man ende opp med å skrive fram meninger og holdninger man overhode ikke har. Dette har vært en øvelse som har krevd balanse, korrekturlesing og veiledning. Men vi kan ikke la være å berøre temaer fordi vi er redde for å uttrykke oss utydelig. Denne tematikken fortjener å behandles med respekt og ydmykhet, men likevel med noen ord som slår litt i fra seg. Jeg har gjennom studiets innhold, litteraturstudier og regelrett undring sammen med vernepleiere (og andre helsearbeidere) opparbeidet meg kunnskap om tema som har gjort meg i stand til å diskutere og reflektere rundt denne tematikken. I tillegg opplever jeg det som styrkende at man arbeider over lengre tid med oppgaven, slik at man rekker å modne tankene rundt det man studerer. Jeg håper dette skinner gjennom i resultatet: denne bacheloroppgaven.

Jeg vil takke min veileder Patrick S. Kermit, min samboer Espen og min gode venninne Hanne Margrethe Rian for veiledning, tålmodighet og gode diskusjoner og innspill.

1.1 Problemstilling

Hvilket tema jeg ønsket for oppgaven har som nevnt vært klart en god stund, men hvordan man formulerer en problemstilling er avgjørende for alle ledd i det videre arbeidet med oppgaven, og derfor svært viktig. Dalland (2017:195) skriver *“Problemstillingen er det oppdraget du har gitt deg selv. Det skal bidra til å styre arbeidet fremover. Med en klar og presis problemstilling, er det lettere å avgjøre hvilken informasjon og hvilke data som er relevante.”*

For å finne min endelige problemstilling søkte jeg derfor enkelt i ulike databaser på internett etter informasjon som kunne belyse mitt tema. Mer om dette i metodekapittelet i oppgaven, men den første søkefasen var avgjørende for valg av problemstilling, da jeg i tidlig fase av arbeidet oppdaget at det ikke finnes norsk forskning på tematikken i oppgaven. For å tilfredsstille kravet om en “klar og presis” problemstilling valgte jeg derfor å spørre hva internasjonal forskning sier om politisk deltagelse i valg blant personer med utviklingshemming.

2.0 Bakgrunn

I dette kapitlet skal jeg gjøre greie for kunnskap som ligger til grunn for både innhenting av data og hvordan jeg tolker den forskningen jeg leser i min datainnsamling. I første underkapittel er målet å umiddelbart slå fast at personer med utviklingshemming har rett til å stemme ved alle politiske valg i Norge. Senere er det interessant at Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) inneholder en egen artikkel som omhandler politisk aktivitet herunder valgdeltakelse. Til sist i kapitlet redegjør jeg for annen teori som benyttes for å forstå innhentede data. Jeg har valgt å anvende norsk lovverk og norske tall på personer med utviklingshemming som bakgrunnsmateriale. Dette har jeg vurdert som forsvarlig, fordi jeg har benyttet forskning fra land som er å anse som sammenlignbare med Norge. Les mer om dette under kapitlet om inklusjonskriterier i metodedelen av denne oppgaven.

2.1 Norsk lovverk

Lov om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre (Valgloven) angir hvem som har stemmerett i Norge. I § 2-1 sier bestemmelsen at man må være folkeregistrert i Norge, innført i manntall i en kommune og personen må fylle 18 år innen utgangen av valgåret. § 2-2 gjelder bestemmelsene for stemmerett ved fylkestingsvalg og kommunestyrevalg. Her gjelder de samme reglene som i § 2-1, men § 2-2 inneholder bestemmelser som gir personer som ikke har norsk statsborgerskap anledning til å delta med fylkesting- og kommunevalg. Jeg vil ikke gå nærmere inn på dette. Hovedpoenget er at alle personer bosatt i Norge som fyller 18 år innen valgåret et omme har stemmerett ved valg av våre representanter. Tap av stemmerett, for personer som i utgangspunktet oppfyller kriterier for å inneha stemmerett, finner vi i Grunnlovens § 53 a og b. For å miste stemmeretten i Norge må man være dømt for særlig alvorlige straffbare handlinger, f.eks. dersom man utøver tjenester for *“ei framand makt”* uten samtykke fra regjeringen. I lovverket som regulerer stemmerett er det altså ingen bestemmelser som fratrar personer med psykisk utviklingshemming retten til å stemme ved valg i Norge.

2.2 Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD)

For at det ikke skal hvile noen tvil om personer med psykisk utviklingshemming inngår i kategorien “mennesker med nedsatt funksjonsevne”, innledes dette underkapitlet med et sitat fra boken *Utviklingshemming og deltakelse*, skrevet av Karl Elling Ellingsen (2014).

“Psykisk utviklingshemming representerer med andre ord en funksjonsnedsettelse, en redusert kognitiv funksjonsevne som er definert på grunnlag av et bredt sett av funksjonsvurderinger” Ellingsen, 2014 s. 22.

Konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne ble vedtatt i FNs Generalforsamling 13. desember i 2006. Norge undertegnet konvensjonen 30. mars i 2007, samtidig som 80 stater og EU. Konvensjonen trådte i kraft 3. mai i 2008 (Regjeringen, 2008).

Formålet med konvensjonen er å sikre realisering av menneskerettighetene for personer med nedsatt funksjonsevne. For denne oppgaven er det ingen hensikt å gjennomgå hele konvensjonen, men særlig artikkel 5 og 29 er spesielt interessant.

Artikkel 5 krever likhet for loven for alle, og at partene forbyr all form for diskriminering med bakgrunn i nedsatt funksjonsevne. Under punkt 3 i artikkelen står det skrevet at “(..) skal partene treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre en rimelig tilrettelegging” (CRPD, 2008, s. 8). Denne formuleringen forplikter partene som ratifiserer konvensjonen til å gjennomføre all tilrettelegging for individer som er i behov av det for å være en del av sitt samfunn uten frykt for diskriminering.

På bakgrunn av at artikkel 29 direkte omtaler forhold som er helt sentrale for denne oppgaven, kommer denne til å få mest plass i dette kapitlet. Artikkel 29 innledes slik: “Partene skal garantere mennesker med nedsatt funksjonsevne politiske rettigheter og mulighet til å nyte disse på lik linje med andre (..)” (CRPD, 2008, s. 25).

Resten av artikkelen inneholder punkter med konkretisering av hvordan mennesker med nedsatt funksjonsevne sine politiske rettigheter skal garanteres.

Bokstav a med underpunkter fastslår at partene (landene som tilhører konvensjonen) forplikter seg til å sikre full deltakelse for personer med nedsatt funksjonsevne. I dette ligger retten til å avgi stemme og bli valgt selv i frie valg uten trusler. Den praktiske gjennomføringen av valgdeltakelsen skal være tilrettelagt og tilgjengelig, og personer med nedsatt funksjonsevne skal få den nødvendige bistanden de selv mener de er i behov av, også praktisk hjelp av en selvvalgt person til å gjennomføre selve stemmegivningen.

Bokstav b med underpunkter krever at partene skal besørge mulighet for å engasjere seg selv for personer med nedsatt funksjonsevne, uten frykt for diskriminering. Partene skal oppmuntre til deltakelse i frivillige organisasjoner og i politiske partier. I tillegg er organisasjoner av og for personer med nedsatt funksjonsevne nedfelt som viktige for de menneskene det gjelder, og det kreves at partene forholder seg til og fremmer disse organisasjonene.

Helt konkret og kort oppsummert sier artikkel 29 at personer med utviklingshemming har all rett til å delta aktivt i samfunnet uten frykt for diskriminering, og ved behov skal det tilrettelegges for å gjøre dette gjennomførbart.

2.3 Personer med utviklingshemming som minoritet

I Norge utgjør personer med utviklingshemming omtrent 1, 5 % av befolkningen (NAKU, 2018) Dette tilsvarer 79 500 mennesker. Til sammenligning er det høyeste kjente tallet på antall kvener, en anerkjent norsk minoritet, 50 000 individer (SNL, 2019). Dette er ikke interessant å utforske videre, men ment for å illustrere at personer med utviklingshemming utgjør en minoritet i det norske samfunnet på størrelse med vel anerkjente minoriteter, og vel så det. Som alle andre minoritetsgrupper har personer med utviklingshemming særinteresser for hvordan politikken i landet utvikles.

2.4 Deltakelse og likestilling

Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven) trådte i kraft 01.01.2018 og innledes som følger:

“Lovens formål er å fremme likestilling og hindre diskriminering på grunn av kjønn, graviditet, permisjon ved fødsel eller adopsjon, omsorgsoppgaver, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, alder og andre vesentlige forhold ved en person.” (Likestillings- og diskrimineringsloven, 2018, § 1).

Siden 1976, da det i FN ble vedtatt at motto for Funksjonshemmedes internasjonale år (1981) skulle være full deltakelse og likestilling, har denne tematikken vært gjenstand for diskusjon i utforming av norske styringsdokumenter (Tøssebro, 2010). Siden da har velferdspolitikken på vegne av personer med funksjonsnedsettelse i stor grad omhandlet hvordan vi på best mulig måte kompenserer for den enkeltes funksjonsnedsettelse (ibid.). Dette har vi gjort gjennom offentlige ytelser og tjenester, og gjennom å forsøksvis bygge ned funksjonshemmende barrierer i samfunnet, eksempelvis gjennom universell utforming med mål om tilgjengelighet for alle. I NOU *Fra bruker til borger* kapittel 6 slås det fast at det er et demokratisk problem at minoriteter herunder personer med utviklingshemming ikke deltar på lik linje med den generelle befolkningen (NOU:2001:22, s. 69). Videre skrives det at dette demokratiske underskuddet har blitt begrunnet med kun et fysisk syn på begrepet “tilgjengelighet” (ibid.), dette synet beskrives som snevert, og videre leser vi at synet på tilgjengelighet utvides til å gjelde anledningen til å innhente og forstå informasjon.

3.0 Metode

I dette kapitlet skal jeg beskrive og begrunne valg av metode og strategier for å innhente relevant forskning som kan bidra til å besvare problemstillingen i oppgaven.

“I den litterære oppgaven henter du data fra eksisterende fagkunnskap, forskning og teori.” (Dalland 2017:207). Dette betyr at studenten har anvendt allerede eksisterende forskning til å kunne si noe om oppgavens tematikk. Når man benytter andre personer og institusjoner sin forskning skal man vise den respekt, men samtidig forholde seg kritisk til hvorvidt den passer inn i egen problemstilling. Leseren vil finne opplysninger om søkestrategi, inklusjonskriterier, kildekritikk og til sist en gjennomgang av utvalgt litteratur fremstilt i en litteraturmatrise.

3.1 Søkestrategi

For å danne en oversikt over eksisterende forskning på tema, benyttet jeg først Google Scholar til å foreta et raskt søk på norsk med søkeordene “valgdeltagelse personer med utviklingshemming”. Disse søkene kom opp resultatløse, og etter et enda enklere søk i Google konkluderte jeg med at det ikke eksisterer forskning på norsk - kun artikler og kronikker basert på internasjonal forskning og med meningsbærende innhold. Jeg ble derfor klar over at jeg måtte søke internasjonalt.

Jeg prøvde meg frem med ulike søkeord (se søkelogg i vedlegg 1). Gjennomgikk så overskriftene på de første sidene med treff og merket meg artiklene som fremsto som interessante for min problemstilling. For å sortere videre leste jeg “abstract”, og luket ut artiklene som ikke var relevante. Noen av artiklene var i utgangspunktet veldig riktige for min oppgave, men jeg valgte å sortere ut alle som omhandlet land som ikke umiddelbart kan sammenlignes med Norge. Mer om dette under neste underkapittel om inklusjonskriterier.

Se søk 5 og 6 i søkeloggen. Jeg forsøkte å spesifisere for å finne forskning fra nordiske land ved å legge inn “sweden” og “denmark”, men søkene dukket opp uten treff fra disse landene og fremdeles med uoverkommelige tall på antall treff (henholdsvis 20 400 og 19 300). Jeg gikk derfor bort fra det, og endte med forskning fra Europa og USA.

3.2 Inklusjonskriterier

For å bli vurdert som relevante for denne oppgaven fastla jeg noen kriterier for inklusjon. Dette ble jeg helt avhengig av, da jeg fikk enormt mange treff på Google Scholar som kun inneholdt noen av søkeordene. Inklusjonskriteriene ble derfor fulgt svært nøye for å unngå å inkludere artikler som omhandlet helt andre aspekter ved eksempelvis deltakelse enn det problemstillingen spurte om. Det dukket blant annet opp en del om brukermedvirkning, som er viktig, men irrelevant for oppgaven.

Artikkelen måtte være basert på forskning på deltakelse ved politiske valg, og det måtte handle om å faktisk avgi en stemme eller ikke - ikke politisk interesse generelt eller deltakelse i samfunn på andre måter.

I tillegg var det ønskelig å studere resultater fra land med vestlig kultur og verdisyn, og med en mer eller mindre høyt fungerende velferdsstat og system for personer med utviklingshemming.

Til sist ønsket jeg forskning fra land som har ratifisert CRPD, som er et tydelig signal på at rettigheter for personer med utviklingshemming er viktig å ivareta for det aktuelle landet.

Inklusjonskriteriene ble fastsatt på den måten de ble for at funn i noen grad kan sies å være overførbare til Norge, som legitimerer bruken av andre opplysninger fra Norge (lovverk for eksempel). Det er i tillegg naturlig for studenten å vende blikket til eget land, erfaringer og kultur under studier av denne tematikken. Noe annet ville vært urealistisk, da studenten ikke innehar bred og dyp innsikt i velferdssystemene i eksempelvis Nederland, Østerrike eller Portugal.

3.3 Kildekritikk

I etterkant av prosessen ser jeg at søkeprosessen med fordel kunne vært med systematisk og ordnet. Opplevde det som utfordrende å søke på en måte som gav så få treff at det var mulig å gjennomgå alle treff i det minste på overskriftsnivå. Med lite erfaring søkte jeg råd hos veileder og medstudenter og kom likevel frem til fem artikler jeg vurderte som gode til å

belyse mine spørsmål. På tross av egne svakheter oppleves artiklene som til sist ble valgt ut som gode og relevante for oppgavens problemstilling.

3.4 Litteraturmatrise

Under følger en oversikt over utvalgt litteratur. Denne litteraturen er resultatet av arbeidet beskrevet og begrunnet tidligere i dette kapitlet. I de fleste av tilfellene opplevdes det som utfordrende å finne en konkret problemstilling. I denne oppgaven er det derfor fokusert på målet med studien slik det er beskrevet i den enkelte artikkel. Studenten har vurdert det som bedre å la være å svare fremfor å svare uriktig.

Tittel	<i>articipation in the 2005 general election by adults with intellectual disabilities”</i>
Forfattere	H. Keeley, M. Redley og I. C. H. Clare
Tidsskrift	Journal of Intellectual Disability Research
Land/lokalisering	Storbritannia
År	2008
Mål med studien	Dokumentere under-representasjon blant personer med utviklingshemming som stemmer ved politiske valg i Storbritannia.
Problemstilling	
Metode/design	Studie av database som inneholder oversikt over alle tjenestemottakere over 18 år, opplysninger om valgdeltakelse ved valget i 2005.
Konklusjon/hovedfunn	Personer som bor privat har er mer sannsynligvis registrert til å stemme, mens personer som faktisk avgir sin stemme som regel bor sammen med en annen voksen person som stemmer ved valg.

Tittel	“Citizenship and Voting: Experiences of Persons With Intellectual Disabilities in Sweden”
Forfattere	Anette Kjellberg og Helena Hemmingsson
Tidsskrift	Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities
Land/lokalisering	Sverige
År	2013
Mål med studien	Beskrive over et langtidsperspektiv hvordan personer med utviklingshemming i Sverige opplever sitt borgerskap og valgdeltakelse.
Problemstilling	
Metode/design	Semistrukturerte intervju
Konklusjon/hovedfunn	Ideen om at politisk deltagelse ved valg er viktig og interessant, samt engasjement hos nærpåersoner er av betydning for om personer med utviklingshemming selv deltar ved valg.

Tittel	“Voting barriers and solutions: the experiences of people with disabilities during the Dutch national election in 2017”
Forfattere	Suzanne G. M. Hees, Hennie R. Boeije, Iris de Putter
Tidsskrift	Netherlands Institute for Health Services Research
Land/lokalisering	Nederland
År	2019

Mål med studien	Kartlegge valgdeltakelse blant personer med fysisk funksjonsnedsettelse og psykisk utviklingshemming.
Problemstilling	
Metode/design	Kvalitativ, spørreundersøkelse
Konklusjon/hovedfunn	46 % av alle (fysisk og psykisk) “disabled” stemte ved valget i Nederland i 2017. Hovedårsaken til at de ikke stemte var mangelfull forståelse av mening og innhold i valg, og dårlige kilder til informasjon. De fleste som stemte ble møtt med respekt (75%) av de som arbeidet ved valglokalet.

Tittel	“The political participation of disabled people in Europe: Rights, accessibility and activism”
Forfattere	Mark Priestley, Martha Stickings, Ema Loja, Stefanos Grammenos, Anna Lawson, Lisa Waddington, Bjarney Fridriksdottir
Tidsskrift	Elsevier Enhanced Reader
Land/lokalisering	Europa
År	2016
Mål med studien	Utforsker politisk deltakelse hos personer med utviklingshemming/funksjonsnedsettelse i Europeiske land gjennom utvikling av menneskerettigheter.
Problemstilling	
Metode/design	Politikkanalyse, analyse av survey data.
Konklusjon/hovedfunn	Viktigheten av egen politisk interesse, voksende gruppebevissthet. CRPD ratifisert av mange land, men fremdeles

	behov for større innsats for å besørge reell stemmerett for personer med utviklingshemming.
--	---

Tittel	“Sidelined or Mainstreamed? Political Participation and Attitudes of People with Disabilities in the United States”
Forfattere	Lisa Schur (Rutgers University) og Meera Adya (Syracuse University)
Tidsskrift	Social Science Quarterly
Land/lokalisering	USA
År	2013
Mål med studien	Utforske hvorvidt personer med funksjonsnedsettelse er en del av den politiske allmuen, eller forblir på utsiden.
Problemstilling	
Metode/design	Tidligere gjennomførte spørreundersøkelser og offentlige register
Konklusjon/hovedfunn	Personer med utviklingshemming deltar sjeldnere enn personer uten funksjonsnedsettelse. Personer med utviklingshemming forblir på sidelinjen.

4.0 Resultat og analyse

I dette kapitlet skal jeg presentere hvilke funn jeg gjorde i de fem utvalgte artiklene. Kapitlet kommer til å inneholde en kort presentasjon av hver enkelt artikkel, hvor i verden forskningen kommer fra og hvilke metoder forfatterne har benyttet for å komme frem til sine funn. Senere vil leseren finne underkapitler som tar for seg hva innsamlet data samlet sett sier om valgdeltagelse blant personer med utviklingshemming. Underkapitlene er for ordens skyld

inndelt i kategorier som, ut fra de utvalgte artiklene, ser ut til å ha noe å si for valgdeltakelse eller ikke for personer med utviklingshemming. Det er viktig å påpeke at når man leser og tolker andres forskning vil man dra ut det man ut fra sine forutsetninger finner interessant for eksempelvis en oppgave som denne. Målet er å presentere samlet sett hva studiet av disse internasjonale artiklene har resultert i hva gjelder forståelse av valgdeltakelse blant personer med utviklingshemming.

Begrepsavklaring “disability”

De fleste artiklene jeg har benyttet inneholder begrep som “intellectual disability”, “developmental disability” eller “learning disability”, som er forholdsvis oversettbare til “psykisk utviklingshemming”. I spesielt en artikkel benyttes begrepet “disabilities” også om personer som har eksempelvis en synshemming eller en hørselshemming, men ingen kognitiv svekkelse. Studenten har etter beste evne forsøkt å sortere ut og kun vise til funn som angår personer med en psykisk utviklingshemming. Resultater som gjelder for personer med fysiske funksjonsnedsettelse er forsøkt sortert ut, da denne oppgaven omhandler personer med psykisk utviklingshemming.

4.1 Presentasjon av utvalgte artikler

Her presenteres de utvalgte artiklene på overskriftsnivå. De finnes også i kapittel 3.4.

“Participation in the 2005 general election by adults with intellectual disabilities” er en artikkel skrevet av H. Keeley, M. Redley, A. J. Holland og I.C.H. Clare, og er et resultat av en britisk studie publisert i “Journal of Intellectual Disability Research” 3.mars i 2008. For å komme frem til sine funn studerte forskerne offentlige databaser.

“Citizenship and Voting: Experiences of Persons With Intellectual Disabilities in Sweden” er resultatet av en svensk langtidsstudie med semistrukturerte intervju i forbindelse med valg i Sverige, forfattet av Anette Kjellberg og Helena Hemmingsson, og publisert i “Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities” desember 2013.

“Voting barriers and solutions: the experiences of people with disabilities during the Dutch national election in 2017” er forfattet av Suzanne G. M. Hees, Hennie R. Boeije og Iris de

Putter. Kvalitativ studie fra Nederland, publisert av Netherlands Institute for Health Services Research i 2019.

“The political participation of disabled people in Europe: Rights, accessibility and activism” er forfattet av Mark Priestley, Martha Stickings, Ema Loja, Stefanos Grammenos, Anna Lawson, Lisa Waddington og Bjarney Fridriksdottir. En multinasjonal kvantitativ studie i 28 EU-land.

“Sideline or Mainstreamed? Political Participation and Attitudes of People with Disabilities in the United States” er forfattet av Lisa Schur (Rutgers University) og Meera Adya (Syracuse University). En amerikansk artikkel basert på kvantitativ forskning publisert i Social Science Quarterly i 2013.

4. 2 Politisk interesse og engasjement

Grunnleggende politisk interesse, og opplevelsen av at politisk engasjement og deltakelse har noe for seg og oppleves som viktig virker å øke sjansen for politisk deltakelse. Ideen om at det er interessant og viktig øker sjansen for at personen deltar aktivt ved valg (Kjellberg og Hemmingson, 2013). Det tyder, i følge Priestley et.al. (2016), på at man også kan se en start på økt gruppebevissthet. Dette antas å ha sammenheng med at personer med psykisk utviklingshemming, i likhet med øvrig befolkning, har en økende gjennomsnittsalder. Med aldring og utviklingshemming vet vi at flere spørsmål dukker opp for den aktuelle gruppen, og økende bevissthet rundt blant annet dette menes å kunne bidra til økende deltakelse på sikt. I takt med økt levealder, kommer også offentlige dokumenter og internasjonale krav til stater (eksempelvis CRPD) som fastslår rettigheter for denne befolkningsgruppen. Dette har antageligvis en bevisstgjørende effekt på individer med utviklingshemming, deres familier og nærmiljø som videre kan ha positiv effekt på valgdeltakelsen.

I den nederlandske studien fra 2019, som studerte det nasjonale valget i 2017 (van Hees et.al.) fant forfatterne at 46 % av respondentene med psykisk utviklingshemming stemte ved valget. Hele 86 % av de som oppga å anse valgdeltakelse som veldig viktig stemte ved valget, og av respondentene som ikke mente at valgdeltakelse er veldig viktig stemte 24 %. Oppfatningen

av at man utøver en viktig handling gjentar seg som utslagsgivende også i denne studien, noe som korrelerer godt med de andre studiene i denne oppgavens utvalg.

4.3 Boform og autonomistøtte

Britiske studier (Keeley, Holland og Clare, 2008) viser at bosituasjonen til det enkelte individet påvirker sterkt om personen er registrert til å stemme og om personen faktisk stemmer ved valg eller ikke. Personer som bor i “supported accommodation” (senere oversatt til omsorgsbolig) hvor ingen andre deltar ved valg, er sterkt redusert sannsynlige deltakere selv.

Personer som bor privat er svært sannsynlig registrert til å stemme, men hvorvidt personen faktisk stemmer avgjøres tilsynelatende av nærværet av en annen voksen person som stemmer ved valg. Ved å bo sammen med andre som deltar aktivt politisk øker sannsynligheten betydelig for at personen selv deltar (ibid.). Dette kan, ifølge den britiske studien, gjelde både for private husholdninger og for offentlig boformer. Selv om at boform viste seg å påvirke valgdeltakelsen, var det nærvær av en annen person som deltar som viste seg å være mest avgjørende (ibid.). “(..)men and women using Cambridgeshire LDP services were much more likely to vote if they were living with at least one other adult who voted than if they were living in a household where no one else voted (..)” (Keeley et. al., 2008, s. 178)

Mens den britiske studien tegner et relativt entydig bilde av hvilken retning bosituasjonen påvirker personer med utviklingshemming i spørsmålet om deltakelse eller ikke, tegner den svenske studien et mer pragmatisk bilde av hvor avgjørende dette er i begge retninger. På spørsmål om hvorfor den ene informanten bestemte seg for å stemme, svarte informanten: “*I am used to this. It is a habit from the time I lived with my parents.*” (Kjellberg og Hemmingsson, 2013, s. 328). Dette underbygger påstanden om fordelene av privat bolig og å ha et annet voksent individ å se til for å lære at politisk engasjement og deltakelse er viktig. En annen av informantene i samme studie som ikke hadde deltatt ved politiske valg i tiden hvor informanten bodde hjemme hos foreldrene sine uttalte i 1998 (første intervjurunde) at “*My mother does not think I should vote.*” (Kjellberg og Hemmingsson, 2013, s. 330). Etter at denne informanten flyttet ut fra foreldrenes bolig og inn i et bofellesskap fikk han/hun bistand og følge til valglokalet og avga sin stemme ved valgene i 2002 og 2006 (Kjellberg og Hemmingsson, 2013). Hvorvidt det var miljøskiftet eller nærvær/fravær av enkeltindivider

som medførte endringen omtales ikke i studien. Årsaken til informantens mor sin påstand om valgdeltakelse oppgis heller ikke.

4.4 Forberedelser og praktisk gjennomføring av stemmegivning

I flere artikler fant jeg at den vanligste årsaken til at personer med utviklingshemming ikke deltar ved politiske valg, er at det blir for krevende å forberede seg og gjennomføre den praktiske stemmeavgivningen. Oppgaven virker overveldende og uoverkommelig. Flere av forfatterne peker på at mye materiale som beskriver forskjellene mellom de ulike partiene er skriftlig fremstilt og komplisert å forstå (Shur og Adya, 2013). Muligheten til å innhente og forstå informasjonen man trenger for å foreta et informert valg reduseres, og dermed også sannsynligheten for at personen faktisk går til valglokalet og avgir sin stemme.

Disse funnene stemmer overens med funn fra en nederlandsk studie (van Hees et.al., 2019), som oppgir forberedelser og praktisk gjennomføring som hovedårsak til at personer med psykisk utviklingshemming velger å ikke avgi sin stemme (81 % av studiens utvalg). Mer spesifikt er det praktisk informasjon rundt valgprosessen, partiprogrammene til de ulike partiene og stemmeseddelen som er utfordrende (ibid.). Hele to tredjedeler av utvalget i studien oppga at de ikke anså offentlige samlinger og nettsider som reelt tilgjengelige kilder til informasjon (ibid.), og halvparten oppga aviser og sosiale medier som utilgjengelige kilder til informasjon.

I samme studie oppga 39 % av respondentene at de opplevde utfordringer ved valglokalet. Storparten av disse utfordringene var knyttet til å lese, forstå og fylle ut selve stemmeseddelen (ibid.) *“She said she casted a ballot, but could not recall who she voted for”* (van Hees., 2019 s. 10). Men vi finner også eksempler på når det fungerer godt og det styrker personen både i forberedelsesfasen og frem mot valgdagen. *“The mentors organized a rehearsal election, and simulated a polling station to practice, and that made it easier for my sister”* (van Hees, 2019 s. 9).

I en langtidsstudie fra Sverige fant forskerne at dersom en informant hadde deltatt én gang før, økte muligheten for deltakelse senere, rett og slett på grunn av opplevelsen av å føle seg i

stand til å gjennomføre den praktiske biten inne i stemmelokalet (Kjellberg og Hemmingsson, 2013). Det kan virke som at nøkkelen til økt deltakelse i politiske valg blant personer med psykisk utviklingshemming ligger i å styrke mestringsfølelsen rundt både forberedelsene i forkant og hvilke forventninger de møter i valglokalet på valgdagen.

5.0 Diskusjon

Det bor 79 500 mennesker i Norge som har en psykisk utviklingshemming (NAKU, 2018). Dette utgjør om lag 1, 5 % av landets befolkning. Disse menneskene er ofte prisgitt sine hjelpers evne og vilje til å forstå og bistå i mange av livets ulike situasjoner. I hvilken grad hjelperne har kompetanse og anledning til å bistå avhenger i større eller mindre grad av politiske beslutninger knyttet til bevilgninger til offentlige tjenester og utdanning til helse- og omsorgssektoren. Blant annet derfor er det i mitt hode et digert paradoks at disse menneskene i så liten grad deltar politisk i valg av våre representanter. I et samfunn hvor vi i økende grad hyller den høyt utdannede fulltidsarbeideren i enebolig med hage, stakittgjerde og Tesla, risikerer vi å slutte å velge politikere som kjemper for de menneskene som er i reelt og stort behov av en fungerende velferdsstat. Dette er ikke en politisk oppgave, men vernepleierfaget er et svært politisk fag. Det lærte vi på første studieår på utdanningen. Faget har i stor grad blitt til av yrkesutøvere som selv har vært med på å forme det. Vi som yrkesutøvere har ansvar for å ivareta våre tjenestemottakers juridiske rettigheter (Befring, 2017) og dette gjelder utover tilfredsstillelse av grunnleggende behov.

Mangel på norsk forskning

Mange dokumenter fastslår politiske rettigheter for personer med utviklingshemming og funksjonsnedsettelse. Blant noen er NOU: fra bruker til borger fra 2001, valgloven som trådte i kraft i 2002, CRPD fra 2008, NOU: på lik linje fra 2016 og likestillings- og diskrimineringsloven sist oppdatert i 2018. Alle disse er i større eller mindre grad redegjort for i teoridelen i denne oppgaven, og de har kommet i løpet av de siste tjue årene. Likevel gjentas det til nesten det kjedsommelige at det er behov for mer forskning, da all norsk litteratur er basert på internasjonale funn og tall på eksempelvis valgdeltakelse. På grunn av dette vet vi ikke noe konkret om nivået på valgdeltakelsen blant personer med psykisk utviklingshemming i Norge. Vi vet heller ikke hva som er årsakene til at noen velger å delta,

mens andre avstår. Vet alle om forestående valg og at de har all rett til å delta i valg av våre representanter? Eller går det forbi i stillhet? Sannsynligheten er antageligvis stor for at vi vil finne lignende svar her i Norge som forskere har gjort internasjonalt; bosituasjon, engasjement og deltakelse hos nærpå personer, bistand til forberedelser og gjennomføring av stemmegivning i valglokalene påvirker deltakelsesmønsteret til personer med utviklingshemming.

Dersom vi setter i sammenheng funn presentert i kapittel 4.4 i denne oppgaven, det vi vet om at personer med utviklingshemming svært ofte ikke kan å lese og det faktum at all nasjonal og internasjonal regulering forplikter statene til å tilrettelegge for likestilling og deltakelse, ser vi at det er et stort misforhold mellom realitet og nedfelte rettigheter. Dette kommer antageligvis ikke som noen enorm overraskelse, men det er interessant å lese i dokumenter fra 2001 (NOU: Fra bruker til borger) og 2008 (CRPD) at personer med nedsatt funksjonsevne unektelig har rett til å delta i sine samfunn og at dette er en rettighet de respektive samfunn er forpliktet til å tilrettelegge for. Når vi i tillegg har NOU På Lik Linje fra 2016 som også etterlyser norske tall på valgdeltakelse fra personer med utviklingshemming, må det være lov til å undre seg over hvor interessant det egentlig er å øke deltakelsen, likestilling og inkludering av denne minoriteten i det norske samfunnet.

En liten kuriositet fra en amerikansk studie er funn som viser at dersom personer i kategorien “disabled” deltar ved valg på samme prosentnivå som generell befolkning, ville dette generert 3, 2 millioner flere stemmer i 2010 (Schur og Adya, 2012). I et land med så stor politisk splid mellom de to dominerende partiene, ville det vært interessant å se hvilket utslag 3, 2 millioner flere stemmer kunne hatt.

Valgdeltakelse som mål i seg selv?

Det er et sentralt sosialpolitisk mål at personer med psykisk utviklingshemming skal ha muligheten til å leve vanlige liv. Deltakelse i demokratiet er å anse som en vanlig ting å gjøre blant personer i myndig alder (Patrick S. Kermit, Personlig kommunikasjon, juni 2019). I boken Utviklingshemming - hverdagsliv, levekår og politikk skriver forfatterne (Kermit, Gustavsson, Kittelsaa, Ytterhus, 2015) om at hvordan mennesker med utviklingshemming blir forstått påvirker anledningen de har til å leve egne liv; *“Når omgivelsene forholder seg til*

personer med utviklingshemming ut fra diagnose og ikke ut fra personlige egenskaper, fratras de sine individuelle egenskaper og personlighetstrekk og framstår som mennesker som i vesentlig grad skiller seg fra andre.” (Kittelsaa et.al., 2015. s. 21).

Er det likevel riktig av oss å anerkjenne at personer med alvorlig og dyp grad av psykisk utviklingshemming antageligvis vil være ha utfordringer med å gjøre seg opp en selvstendig mening og ta valg på bakgrunn av denne? Eller ønsker vi økt valgdeltakelse punktum? Kan vi forvente det, og mener vi at det er riktig? For hvem arbeider man enten for økt deltakelse, eksempelvis i en bolig, eller på vegne av hvem lar man være å inkludere denne gruppen i demokratisk deltakelse? Tenker vi over det som tjenesteytere? Har pårørende uttalt et syn i saken? Jeg er ikke personlig, eller faglig, i posisjon til å skulle bestemme hvem som skal delta i vårt demokrati og hvem som ikke skal være en aktiv del av det. Som vernepleiere har vi også plikt til å ikke stereotypisere personer med psykisk utviklingshemming. Eksempelvis gjennom å ta avgjørelser på deres vegne om hvem som skal stemme ved valg og ikke.

En voksen person med alvorlig psykisk utviklingshemming har en IQ som ligger mellom 34 og 20, og har en mental alder på mellom 3 og 6 år. Med dyp psykisk utviklingshemming ligger IQ under 20, og den mentale alderen er under 3 år hos voksne personer (NAKU, 2019).

De fleste studiene inkludert i denne oppgaven har gjort undersøkelser blant personer med lett eller moderat psykisk utviklingshemming. Personer med alvorlig og dyp psykisk utviklingshemming har også et unektelig stort behov for en fungerende velferdsstat, men er det et tungt nok argument til å presse for økt valgdeltakelse blant denne gruppen i vårt samfunn? Det er tross alt stemmerett, ikke stemmeplikt i landet vårt. Dette er også et etisk spørsmål; i hvor stor grad vil man kunne si at en stemme avgitt av en person med en så stor kognitiv svekkelse er et resultat av en selvstendig prosess hvor personen tar et valg og handler ut fra det? I tillegg; vil det oppleves positivt eller belastende for personen det gjelder?

Tankeors

På tross av at vi har både nasjonalt lovverk, sosiale gode intensjoner om inkludering i tillegg til forpliktende internasjonale avtaler, viser all forskning at personer med utviklingshemming deltar generelt mindre ved politiske valg sammenlignet med den generelle befolkningen. De fleste studier utvalgt i denne oppgaven viser, og vi fleste vet, at det i stor grad virker å være et

spørsmål om å bli i stand til å gjøre seg opp en mening og handle ut i fra den. Da jeg studerte statsvitenskap ved Nord Universitet sa en foreleser at det er flott med stemmerett for alle, men at den ikke kan betraktes som reell dersom det på valgdagen finnes ett valglokale, dette er plassert innerst inn på viddene i Finnmark og det er åpent i én time.

På samme måte hjelper flotte nedskrevne idealavtaler svært få personer med utviklingshemming å ta ut sitt potensielle engasjement dersom de ikke får tilstrekkelig opplæring, tilrettelegging og bistand. Her kommer, med flere, vi som vernepleiere og våre ledere inn. Lovverket er på plass, og vi må gjøre det som står i vår makt for å beskytte de juridiske rettighetene til de personene vi bistår i vårt virke. Er det oss det skorter på? Vi som aktivt har valgt å ta en utdanning som skal gjøre oss i bedre stand til å ivareta disse personene?

Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) er ratifisert av mange stater, som kan være et symbol for at vi i voksende grad er interesserte i å inkludere og fremme deltakelse blant alle grupper i våre samfunn. Men for at det ikke skal forbli et symboldokument, trenger vi større innsats fra alle involverte; fra regjeringen til vernepleieren på gulvet i hver enkelt tjeneste. Det gjenstår å vise at denne gode intensjonen er oppriktig, og at vi er villige til å betale den prisen det koster for å besørge reelle politiske rettigheter for våre innbyggere med utviklingshemming. Kanskje er det behov for større plass for valgdeltakelse for personer med psykisk utviklingshemming og ellers funksjonsnedsettelse som tema på studiene hvor tjenesteyterne til disse personene utdannes? Gjennom vernepleierstudiet diskuteres og utpekes "deltakelse" som viktig for livskvalitet hyppig, uten at stimuli og tilrettelegging for politisk engasjement og valgdeltakelse spesifikt tar særlig stor plass. Den politikken som drøftes er politikk på vegne av personene vi yter tjenester til, og deltakelsen omhandler i stor grad arbeid og dagtilbud, i tillegg til sosiale nettverk og fritid. Dersom målet er økt valgdeltakelse hos denne befolkningsgruppen, kan dette være et verktøy for å nå dette målet?

Tiltak med gode erfaringer

Det er ikke bare mørke og frustrasjon som kommer ut av studien av disse artiklene og denne tematikken, men også mye motivasjon og tanker om muligheter. I studien av valget i Nederland i 2017 oppga, som nevnt i resultatdelen av denne oppgaven, en informant på vegne

av sin søster at gjennomføring av et prøvevalg i forkant av valgdagen hjalp søsteren til å forberede seg på den praktiske gjennomføringen av stemmegivning (van Hees, 2019). Når vi samtidig vet at studier fra Sverige (Kjellberg og Hemmingsson, 2013) fant at personer med utviklingshemming som har deltatt ved valg én gang tidligere gjerne gjentar sin deltakelse, kan denne informasjonen virke oppløftende til og med på pessimisten. Det er interessant å spekulere i hvorvidt én gjennomføring av prøvevalg i eksempelvis et bofellesskap for personer med utviklingshemming kunne gitt noen opplevelsen av å ha deltatt én gang, og om det ville videre stimulert til økt deltakelse ved politiske valg i fremtiden.

Noe av det studenten har reagert på i arbeidet med denne oppgaven er hvor lang tid det virker å ta å produsere svar som skal resultere i styrkede reelle rettigheter for personer med utviklingshemming i denne sammenhengen. På sosiale medier finnes det grupper for alt mulig, og på Facebook eksisterer det en gruppe som heter “Vernepleier”. Gruppens medlemmer er ikke kun vernepleiere, men også helse- og omsorgsarbeidere med andre fagbakgrunner og også mottakere av disse tjenestene. På et raskt spørsmål i gruppen om noen hadde gjort seg noen erfaringer med ulike tiltak, fikk jeg blant annet dette svaret:

“(.)Tok for oss de ulike politiske partiene og hva de sto for, gjorde dette så enkelt som mulig for at brukergruppen skulle forstå. Det var da noen av dem som tok standpunkt og deltok i valget. Noen stemte på det partiet som pårørende alltid hadde stemt på, mens en av de fortalte meg etterpå at han hadde stemt på et parti som foreldrene ikke støttet fordi han likte det best. Var tydelig stolt over å ha tatt et eget valg.” (Anonym, personlig kommunikasjon, 6.juni 2019)

Et spørsmål om tid?

Med en åpenbar utfordring, og samtidig flere gode og fullt gjennomførbare tiltak for å øke personer med utviklingshemming sin deltakelse ved valglokalene kan man undre seg over hvor lang tid det vil ta før deltakelsen får en oppsving.

Det ville vært interessant å vende tilbake til denne tematikken om for eksempel fem-ti år for å studere den på nytt da, både med tanke på tiden som har gått og økt erfaring personlig som vernepleier. Kan det hende at både befolkningsgruppen med sine pårørende og andre nærpersoner og omsorgsyttere trenger mer tid for å realisere målene i alle dokumentene?

6.0 Konklusjon

Problemstillingen i denne oppgaven reiste spørsmål om hva internasjonal forskning sier om valgdeltakelse blant personer med utviklingshemming. I analysen av litteraturen anvendt i oppgaven var jeg opptatt av å finne svar som kunne si noe om andelen av personer med utviklingshemming som stemmer ved valg. Jeg opplever i noen grad at jeg har fått svar på dette. Selv om at det var lite overraskende, ble det i alle artiklene slått fast at personer med utviklingshemming deltar i lavere grad enn den generelle befolkningen. I tillegg var jeg interessert i å finne ut om det var noen faktorer som utmerket seg som utslagsgivende for deltakelse eller ikke i denne befolkningsgruppen. Dette opplever jeg som besvart etter beste evne. I tillegg har jeg lært om en del vellykkede tiltak for å øke deltakelse ved politiske valg, som jeg vil ta med meg i mitt videre yrkesliv.

Det er klart man blir nedtyngt av å lese om begrensninger som så mange personer kjenner på kroppen, derfor har det vært oppløftende å lese om tilfeller hvor mange har gjort seg gode erfaringer. Det er en merkelig opplevelse å gå fra frustrasjon rettet mot ledere, politikere og andre viktige personer også innser man at tiltakene som har vist seg å fungere er tiltak man helt fint kan utføre uten godkjenning fra regjeringen eller store kostnader. Kanskje det er vår skyld?

For Norge sin del er det ingen tvil om at det bør forskes mer på denne tematikken. Vi kan gjerne se til internasjonale funn, og slå fast at personer med utviklingshemming også i Norge antageligvis ikke deltar på lik linje med øvrig befolkning. Dette er også noe vi i noen grad kan driste oss til å si fordi vi vet det egentlig, men uten ekte tall fra ekte forskning virker det å ha liten slagkraft som argument for potensielle tiltak for personer med utviklingshemming i Norge. Eksempelvis ville det vært interessant å se hva disse menneskene lærer om politikk, samfunn og demokrati på skolen. Her dannes nok mye av grunnlaget for politisk interesse for generell befolkning. Hvordan er det for personer med utviklingshemming? Studien fra Nederland (van Hees et.al. 2019) viste til et oppløftende resultat av å simulere valgdagen med valglokale og stemmesedler. Dette ga god effekt, og jeg kan ikke se for meg at det koster all verden heller.

På samme måte som at skolevalgene forbereder elever på videregående skoler over hele landet på den dagen de står myndige i et valglokale med legitimasjon og valgkort i hånden,

fortjener våre tjenestemottakere den samme opplæringen. Den kan vi, og vi er juridisk forpliktet til det, gi dem. I lys av egne tanker fra da jeg selv jobbet med personer med utviklingshemming i et valgår, nevnt i innledningen i denne oppgaven, tenker jeg at vi også har en viktig oppgave når det gjelder å opplyse og støtte hverandre som vernepleiere og tjenesteytere. Egentlig tror jeg det ville vært et spennende prosjekt på arbeidsplassen dersom man hadde som mål å få flest mulig til valglokalet, og la en god plan for hvordan dette skulle forberedes og gjennomføres. På tross av at politikere og ledere i stor grad legger grunnlaget for hvordan tjenester utformes, har vi som profesjonelle også både anledning til og ansvar for at vi styrker våre tjenestemottakere.

Man forventer ofte at man skal sitte igjen med ny kunnskap og svar på sine spørsmål etter arbeid med en slik oppgave. På noen måter er denne forventningen møtt, men jeg har også fått helt nye spørsmål som resultat av dette arbeidet. Det gjenstår bare å håpe at disse spørsmålene også kan besvares med tid og systematisk arbeid i mitt virke som vernepleier.

7.0 Referanser

Litteraturstudie

- Suzanne G.M. van Hees, Hennie R. Boeije, Iris de Putter. (2019). Voting barriers and solutions: the experiences of people with disabilities during the Dutch national election in 2017. *Disability and Society*. (Volume 34, Issue 5) 819-836. <https://doi.org/10.1080/09687599.2019.1566052>
- H. Keeley, M. Redley, A.J. Holland, I.C.H. Clare. (2008) Participation in the 2005 general election by adults with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research* (Volume 52 Part 3). 175-181. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2007.00991.x>
- Anette Kjellberg, Helena Hemmingsson. (2013). Citizenship and Voting: Experiences of Persons with Intellectual Disabilities in Sweden. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*. (Volume 10 Number 4), 326-333. <https://doi.org/10.1111/jppi.12056>
- Mark Priestley, Martha Stickings, Ema Loja, Stefanos Grammenos, Anna Lawson, Lisa Waddington, Bjarney Fridriksdottir. (2016). The political participation of disabled people in Europe: Rights, accessibility and activism. *Elsevier*, Juni 2016 (Volume 42), 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2016.01.009>
- Lisa Schur, Meera Adya. (2012). Sidelined or Mainstreamed? Political Participation and Attitudes of People with Disabilities in the United States. *Social Science Quarterly*. (Volume 94 Issue 3) 811-839. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6237.2012.00885.x>

Ressurser fra ulike kilder på nett

- Arne Forsgren, Anne Minken. (2019) *Kvener*. Oslo:Store Norske Leksikon. Hentet fra <https://snl.no/kvener>
- NAKU (2018). Spørsmål: Antall personer med utviklingshemming. *NAKUs Kunnskapsbank*, Hentet fra: <https://naku.no/kunnskapsbanken/sp%C3%B8rsm%C3%A5l-antall-personer-med-utviklingshemming>

NAKU (2019). Diagnose: Psykisk utviklingshemming. Hentet fra:

<https://naku.no/kunnskapsbanken/diagnose-psykisk-utviklingshemming-icd-10>

NOU 2001:22 (2001). *Fra bruker til borger. En strategi for nedbygging av funksjonshemmende barrierer*. Oslo:Regjeringen v/Arbeids- og sosialdepartementet

NOU 2016:17 (2017). *På lik linje — Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming*. Oslo: Regjeringen v/Barne- og familiedepartementet.

Regjeringen (2008) *Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne*

Hentet fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/sla/funk/konvensjon_web.pdf.

Lovverk

Grunnloven (1814) Kongeriket Noregs grunnlov (LOV-1814-05-17) Hentet fra

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17-nn>

Likestillings- og diskrimineringsloven. (2018) Lov om likestilling og forbud mot diskriminering. (LOV-2017-06-16-51) Hentet fra:

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-51>

Valgloven. (2002). Lov om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre

(LOV-2002-06-28-57). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2002-06-28-57>

Pensumlitteratur

Anne Kjersti Befring. (2017) *Helse- og omsorgsrett*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Olav Dalland. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6.utgave). Oslo: Gyldendal.

Karl Elling Ellingsen. (Red.) (2014) *Utviklingshemming og deltakelse*. Oslo:
Universitetsforlaget

Patrick Kermit, Anders Gustavsson, Anna Kittelsaa, Borgunn Ytterhus. (Red.) (2015)
Utviklingshemming Hverdagsliv, levekår og politikk. Oslo: Universitetsforlaget.

Jan Tøssebro. (2010). *Hva er funksjonshemming*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg

VEDLEGG 1: SØKELOGG

Google Scholar

Søk nr	Søkeord	Antall treff
1	participation in elections disabilities	78 300
2	participation in elections intellectual disability	50 400
3	adults with intellectual disabilities participation elections	32 000
4	adults with intellectual disabilities participation elections participation	28 500
5	adults with intellectual disabilities participation elections participation sweden	20 400
6	adults with intellectual disabilities participation elections participation denmark	19 300

